

היגשים לשוניים בפרשת לך-לך פא

דקדוקי קריאת בפרשת לך-לך ובהפטר, ובראשון של וירא

יב א וּמְמֹלְדֶתֶּךָ: הדל"ת בשוא נח¹. אֲרָאֶךָ: כ"ף סופית דגושה
 יב ב וְאֶעֱשֶׂךָ: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן. וְאֲבָרְכְּךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות
 הקושי. וְהָיָה: הה"א השואית נקראת בשוא נח כמו ה"א במפיק
 יב ג וְאֲבָרְכָהּ מְבֹרְכֶיךָ: בשתי התיבות הר"ש בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. כָּל
 מְשַׁפְּחֶת הָאֲדָמָה: טעם טפחא בתיבת כָּל
 יב ה אֲשֶׁר רָכְשׁוּ: להיזהר מהבלעת האות רי"ש
 יב ח וַיַּעֲתֶק: העי"ן בשוא נח והת"ו בדגש. וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': טעם טפחא בתיבת וַיִּקְרָא בניגוד
 למקרא הדומה בפרשת כי-תישא (שמות לד ה)
 יב יב יַחֲיוּ: במלרע
 יב יג אֲחֹתִי אֶת: טעם נסוג אחור לחי"ת. יֵיטֵב-לִי: געיה ביו"ד הראשונה
 יב טו וַיִּהְלְלוּ: היו"ד בשווא נח והלמ"ד הראשונה בשווא נע בגלל הגעיה בה"א
 יב יט לָמָּה אֲמַרְתָּ: תיבת לָמָּה במלרע ומ"ם רפויה לעומת הפסוק הקודם שם היא במלעיל². אֲחֹתִי
 הִוא: טעם נסוג אחור לחי"ת
 יג ג אֲשֶׁר-הָיָה שֵׁם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
 יג ד עָשָׂה שֵׁם: טעם נסוג אחור לעי"ן. וַיִּקְרָא שֵׁם: אין טעם נסוג אחור
 יג ז וַבֵּין רַעִי מְקַנָּה-לֹט: טעם טפחא בתיבת וַבֵּין
 יג ט הִפְרֵד נָא: טעם נסוג אחור לפ"א. וַאֲיָמָנָה: היו"ד נחה ואינה נקראת
 יג יב אֲבָרַם יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן: טעם טפחא בתיבת אֲבָרַם. וַיֵּאָהֵל: העמדה קלה ביו"ד למנוע
 הבלעת האל"ף החטופה, כן הדבר גם בהמשך פס' יח
 יג יג וַחֲטָאִים: הוא"ו בשווא נע ולא בפתח
 יג יד הִפְרֵד-לֹט: העמדה קלה בפ"א
 יג טז גַּם-זִרְעֶךָ: תיבות מוקפות בניגוד לקורן ואחרים בהם תיבת גַּם מוטעמת במרכא
 יג יח וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב: שני טעמי תביר רצופים
 יד א כְּדָרְלַעְמָר: הדל"ת בקמץ קטן
 יד ב צְבִיִּים: היו"ד בחירק, על כן אין לקרא כאילו כתוב 'צבאים' וכן לקמן פס' ח
 יד ג הַשָּׂדִים: שי"ן שמאלית
 יד ו בְּהֶרְרָם: למרות הקושי, רי"ש ראשונה בשווא נח
 יד ז בַּחֲצֹצִין: צד"י ראשונה בשווא נע ולא בחטף
 יד י הָרָה: הה"א בסגול ולא בצירי כפי שמופיע בחלק מהדפוסים
 יד יג וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית-אֲבָרַם: עם טפחא בתיבת וְהֵם
 יד טז וַיֵּשֶׁב: היו"ד בקמץ והשי"ן בסגול רפויה, הטעם ביו"ד בניגוד לטו יא. הֶרְכָּשׁ: הה"א קמוצה והרי"ש
 אחריה בשווא נע, כן הדבר גם בהמשך בפס' כא
 יד יט וַיְבָרְכֵהוּ: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף

¹ יש קוראים שמתקשים לקרוא דל"ת בשוא נח לפני תי"ו ולכן הדל"ת נשמעת אצלם כמו בסגול; ולעומת זאת קוראים את הת"ו הדגושה בשוא נח...

² כך היא ההטעמה בזמן שהתיבה מוטעמת בטעם מחבר וזו שלאחריה מתחילה באחת מהגרונות א ה או ע.

יד כג אֲנִי הַעֲשֵׂרְתִּי אֶת-אַבְרָם: טעם טפחא בתיבת אֲנִי, העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה

טו ב דִּמְשֶׁק: שי"ן שמאלית

טו ד כִּי-אֵם: יש להקפיד על הפרדת התיבות ולהשמיע פעמיים חירק

טו ה הֶבֶט-נָא הַשְׁמִימָה: יש כאן טעם רביעי, לא זקף

טו ו וְהֶאֱמַן: העמדה קלה בה"א תמנע את הבלעת האל"ף החטופה ותאפשר להבחין היטב בין הה"א לאל"ף

טו ז לָתֵת לָךְ: טעם נסוג אחור ללמ"ד הראשונה

טו י וַיִּקַּח-לוֹ: געיה ביר"ד

טו יא וַיָּשֶׁב: היר"ד בפתח, השי"ן בצירי ודגושה והטעם בשי"ן. בניגוד ליד טז

טו יז בָּאָה: הטעם בביר"ת³

טז ג שָׂרִי אֵשֶׁת-אַבְרָם: כך היא ההטעמה הנכונה ולא מונח לגרמיה-מונח-רביעי. אִישָׁה לוֹ לְאִשָּׁה: יש להקפיד על קריאת המפיק למנוע שיבוש משמעות המקראות

טז יא וַיִּלְדָּתָּ: היר"ד בחולם לא בקמץ. הדל"ת בשווא נח, אין לקרוא כאילו מנוקדת בצירי או בסגול⁴. אֶל-עֲנִיךָ: העין בקמץ קטן והנר"ן אחריה בשווא נח, יש לקרוא עֲנִיךָ

יז א וַהֲיָה: ה"א ראשונה בשווא נח

יז יג הַמּוֹל | יְמוֹל: יש להבחין בין קריאת הראשונה בה"א לבין השנייה ביר"ד ומנוקדת בחירק

יז יד וַעֲרַל | זָכָר: לגרמיה ואחריו רביעי

יז יז הַבֵּת-תִּשְׁעִים: ה"א השאלה מנוקדת בחטף והביר"ת אחריה רפויה

הפטרות לך ישיעיהו מ כז - מא טז:

מ כט עֲצָמָה: העי"ן בקמץ קטן

מ ל וַיַּעֲפוּ: במלרע. וַיַּעֲפוּ נְעָרִים וַיִּגְעוּ: הו"ו בשתי המילים בשווא ולא בפתח והחירק ביר"ד הוא חירק מלא שהוא תנועה גדולה⁵

מ לא וְקוֹי: הקו"ף מנוקדת בחולם מלא ואחריה יו"ד בצירי, אין לטעות ולקרא את הקו"ף בחולם ואחריה וא"ו בצירי! היר"ד אינה נחה כשאר יוד"ם בסוף מילה אלא נקראת, היא מנוקדת בצירי. המילה נקראת באותיות לטיניות במבטא ישראלי: vekoye

מא ב צֶדֶק יִקְרָאָהוּ לְרִגְלוֹ: טעם טפחא בתיבת צֶדֶק. כַּעֲפָר: העמדה קלה בכ"ף להדגשת הסגול המורה על מיודע

מא ה וַיֵּאֲתִיוֹן: מלרע

מא ו יַעֲזְרוּ: העי"ן בשווא נח; חֲזָק: למבחינים בין קמץ לחטף פתח – החי"ת בחטף פתח, והקורא בקמץ משנה משמעות

מא ז אֶת-הַחֹלֶם פָּעַם: טעם נסוג אחור לה"א

מא ט וַאֲמַר לָךְ: טעם נסוג אחור לאל"ף. עֲבָדִי-אֶתָּה: האל"ף בפתח ומוטעמת

מא יא כָּל הַנְּחִירִים בָּךְ: טעם טפחא בתיבת כָּל

מא יד אֶל-תִּירְאִי: הרי"ש בשווא נע, לשון יראה ופחד; מִתִּי יִשְׂרָאֵל: המ"ם בשווא ולא בצירי!!
ראשון של וירא:

³ מי שמטעים באל"ף משנה משמעות.

⁴ קיים קושי לבטא דל"ת ותי"ו סמוכות בגלל היותן מאותו מוצא. וכן בתחילת הפרשה.

⁵ כתיב מלא או חסר במקרא אינו משנה תנועה קטנה לגדולה ולהיפך.

יח א בְּאֵלָי: אל"ף בצירי ולמ"ד ללא דגש. לא מלשון עץ אֵלון
 יח ג וַיֹּאמֶר: המ"ם פתוחה ומוטעמת באתנח בראש פסוק
 יח ה וַאֲקָהָה: הוא"ו בשווא נע, לשון עתיד
 יח ו הָאֵלֶּה: במלעיל, ההטעמה באל"ף ולא בלמ"ד⁶
 יח ז לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: הקוראים תי"ו רפויה כמו ש' וגם האחרים צריכים להיזהר מהבלעת אותיות
 "לַעֲשׂוֹשׁוֹר"
 יח ח וַיִּקַּח חֲמֹאָה: יש להמנע מהבלעת החי"ת חֲמֹאָה להשמיע את האל"ף, לא לקרוא חֲמָה. וְהוּא-
 עֲמִד: שתי התיבות מוקפות ומוטעמות בדרגא⁷
 יח יב וַאֲדָנִי: האל"ף אינה נקראת

מדברי המדקדק אברהם נפח ז"ל בספר משמעות המקרא בעברית החדשה⁸
 תחילה מובאים דבריו ברציפות על סדר הפרשה, ואחריהם ענינים נוספים בדקדוק הפרשה.

יב א וּמִמּוֹלֶדֶתָּהּ מעתיק ממה שאלהוא הביא בשמו בגליון נח בשבוע שעבר (נח פא)
 מוֹלֶדֶתָּהּ (בראשית יא, כח) איננה מקום הלידה, אלא המשפחה או אנשים במובן הרחב. [ראה אסתר חו]
 לרוב משמשת ליחמולה'. לכן 'ארץ מולדתו' היא HOME COUNTRY.
 ומבית אביך
 "בית-אב" משמיע משפחה צרה או משפחה של מישוה. הרבים
 הוא "בית-אבות" (ולא "בתי אב"). כאן, מיוחד "בית אביך"
 (בית-אב שלך) יכול להיות גם הבית של אביך אבל לא בשום
 מקום אחר.

יב ו עד מקום שְׁכֵם
 הוא לא בא דרך הלבנון כמו במפות שמציגים לנו, אלא דרך
 עבר-הירדן, וחצה את הירדן במעברות אדם, כמו שיעקב עשה
 יותר מאוחר. שכם היה המקום הראשון בארץ שהגיע אליו.
 כנראה שהעיר נחרבה ועדין לא נבנתה עוד, לכן "מקום" שכם.
 א"ה. גם אברהם וגם יעקב הגיעו ארצה מחרן שהיא בצפון סוריה. אינני זוכר מפות המראות
 שהגיעו מלבנון. חרן היא מזרחית מלבנון. על יעקב כתוב שהגיע להר גלעד וכנראה חצה את
 הירדן במעבר יבוק, או שיבוק היא בעבר הירדן המערבי. לא נתברר לי מה היתה נקודת פגישתו
 עם עשו כנראה בקרבת מקום ליבוק. משם המשיך יעקב לסוכות, ובהמשך הגיע לשכם. לעניין
 אברהם יתכן שהלך דרומה עד מקום שכם ומשם המשיך דרומה בין בית-אל לעי.
 וְהִכְנַעְנִי אֶזְבָּרָץ
 בארץ "הר אפרים" בין שכם לבית-אל (ולא "בארץ כנען", פשוט
 שהיו כנענים בארץ כנען). ודוקה הכנעני, בנגוד לפסוק יג:ז.
 א"ה. שם כתוב וְהִכְנַעְנִי וְהַפְרִיז אֶזְבָּרָץ. ולשיטתו הפריזי נצטרפו בינתיים לכנענים.
 מִקְדָּם לְבֵית אֵל.... וְהָעִי מִקְדָּם מוֹרַחַה מִבֵּית אֵל, והעי יותר למזרח.

יב ט הַלֹּדֶז וְנִסְעָה הַנֶּגְבָה פעמיים מקור במקום בינוני. "נוסע" לאט הַנֶּגְבָה. א"ה. כוונתו שלא כתוב הולך
 ונוסע, אבל איני יודע מניין לו שזו נסיעה איטית, ודילמא איפכא?

⁶ בתיקון איש מצליח ובסידורו, ובסידור עבודת ה' הטעימו בלמ"ד בניגוד לכל המקורות.

⁷ לא כבקורן: והוא עמִד

⁸ הנה קישור להערותיו על פרשת השבוע.

יב טו וַתִּקַּח

התורה (לעומת ספרים מאוחרים בתנ"ך) לא משתמשת בצורת ה"נפעל" בשביל הסביל של הקל של "לָקַח", אלא ב"פִּעַל" בשביל המושלם וב"הפעל" (כמו כאן) בשביל הלא-מושלם.

א'ה. יש במגילת אסתר וַתִּקַּח (ב, ח/טז). לא מצאתי בספרים אחרים. מצאנו בפרשת בראשית לָקַחְהָ (ב, כג) לָקַחְתָּ (ג, יט) לָקַח (ג, כג), יש גם וַתִּקַּח (ישעיהו מט, כד). ועוד. למראית העין הצורות הראשונות הן בניין פִּעַל, והצורה לפנינו הוא מבניין הִפְעֵל/הִפְעֵל. הוזכר אצלנו כמה פעמים שצורה זו היא הסביל של הקל' בלבוש חיצוני של פועל או הפעל. והנפעל לעתים משמש סביל, אבל אינו סביל של הקל. הבידול שעושה כאן בין 'מושלם' ובין 'לא מושלם' אינו נראה לענ"ד נכון. כל המושג הזה שייך לשפות אירופיות present perfect או past perfect היו שרצו לתלות בזה את וי"ו ההיפוך מעתיד לעבר. מה שאולי יותר מסתבר שבסביל של הקל הנטייה היא לקחת את הצורה הפשוטה יותר. הצורה וַתִּקַּח ארוכה מדי, וכיון שכאמור צורות פועל והפעל הן רק צורות חיצוניות לסביל של הקל, העדיף המקרא את הצורה וַתִּקַּח. וזה פוטר אותנו לבדוק למה לָקַח הוא מושלם, וַתִּקַּח לא מושלם.

יב כ וישלחו – גרשו. **א'ה.** בפרשת נח על וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֶרֶב (בראשית ח, י) הוא פירש שנח שחרר את העורב, כאן לפי העניין נראה לו שפרעה ציווה לאנשיו לגרש את אברם ושרי ממצרים. נראה יותר שהיה ברור שאברם ושרי לא ישארו במצרים, פרעה ציווה ללוותם שלא יזיקו להם.

יג ז וַחֲפִנְעֵי וַחֲפְרָי אֲזַי יֵשֶׁב בְּאֶרֶץ אלה היו היושבים, אברם ולוט היו נוודים.

יג ח אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ ולא כמו הכנעני והפרזי שְׂרָבִים כל הזמן. **א'ה.** מניין לו? יותר פשוט, כיון שאנחנו אחים למה לקלקל את האחוה ע"י מריבות?

יג יא וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם אל המזרח, אין ספק, מכאן לומדים. **א'ה.** לא ברורה לי ההחלטיות. יש כאן קושי, כי משמע מכאן שלוט נסע מהמזרח מערבה והלוא סדום וים המלח הן מזרחית. נאמרו בזה פירושים שונים וגם לו עצמו (אברהם נפח ז"ל) יש מאמר על מקום סדום.

יד ב פָּרַע... פָּרַע

קשה להאמין שאלה היו השמות האמיתיים שלהם. קרוב לודאי היו כינויים, קראו לאחד ברע (בן רע) ולשני ברשע (בן רשע) ואולי היו שנאב ושמאבר גם כן כינויים שמשמעותם נאבדה לנו – וכיון שלמלך בלע לא היה כינוי, לא ניתן שמו.

א'ה. המעיין ברש"י ימצא דרשה לגנאי על כל הארבעה. יש שמות מקראיים שניכר עליהם שהם כינויים כמו מַחְלֹן וְכִלְיוֹן (רות א, ב ובהמשך), מסתבר שהמקרא הוא שנתן למלכים האלה את הכינויים, ולא יבצר למצוא מלת גנאי נוספת המאפיינת את מלך בלע. לכן המלים **זכיון שלמד בלע לא היה כינוי** אינן מובנות לי. יתכן שהמקרא אינו מוסר את שמו או כינויו של מלך בלע, כי העיר הזו נמלטה מגזרת האבדון וההפיכה.

יד ד וַיִּשְׁלַח עֶשְׂרָה שָׂנְאֵי מֶרְדֹּךְ בשנה השלש-עשרה (לא במשך שלוש עשרה שנים). **א'ה.** כך קרוב יותר לפשוטו של מקרא וכן **פִּשֵׁשׁ עֲרוֹת יַעֲלֶה וּבִשְׁבַע** לא יגע בך רַע (איוב ה, יט) כוונת אליפו לשביעית ולא לשבע נוספות. **שֵׁשׁ הָנָה שָׁנָא יְיָ וּבִשְׁבַע תּוֹעֲבוֹת תּוֹעֲבַת נִפְשׁוֹ** (משלי ו, טז) כֹּה אָמַר יְיָ עַל שְׁלֹשָׁה

פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אֲרֻכָּתָהּ לֹא אֶשְׁיָבֶנּוּ עַל מִכְרָם בְּכֶסֶף צְדִיק וְאֶבְיוֹן בְּעֶבְרִית נְעִלִים (עמוס ב, 1). כִּשְׂאֵר
הָאוֹמוֹת נִמְנָה רַק הַפֶּשַׁע הַרְבִּיעִי, אֲבָל בִּישְׂרָאֵל נִמְנָה גַם הַשְּׁלוּשָׁה הָרִאשׁוֹנִים.
אֲבָל בְּתַלְמוּד בָּבֶלִי בְּמִסְכַּת שִׁבְתָּ (י ב) מוֹנֶה אֶת הַזְמָן מִדּוֹר הַפְּלָגָה לְהַפִּיכָת סְדוּם וּמַחֲשֵׁב שְׁלוּשׁ
עֶשְׂרֵה בְּנוֹסָף לְשִׁתִּים עֶשְׂרֵה וּבִסָּךְ הִכָּל עֶשְׂרִים וְחֲמִשׁ. הַדְּבָרִים מוֹבָאִים בְּרִשׁ"י לְקַמֵּן יֵט כ. וְלִכְן
פִּירֵשׁ כֵּאֵן שֶׁהִמְרִידָה הִיתָה 13 שָׁנָה.

[בר' יד:ח] וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סֹדֶם בְּעֶמֶק הַשְּׂדִים
כִּדְרָלְעוֹמֵר הִגִּיעַ צְפוֹנָה עַד חֲצֹצוֹן תַּמָּר, וְחֲצֹצוֹן תַּמָּר הָיָה עֵין
גְּדִי (< דְּבָרִי-הַיָּמִים ב כ:ב), אֲבָל מִשֵּׁם לֹא הָיָה אִפְשָׁרוֹת
לְהַמְשִׁיךְ צְפוֹנָה עַד שֶׁצָּבָא יִשְׂרָאֵל פּוֹצֵצוּ דֶּרֶךְ אַחֲרֵי מַלְחַמַת
שֵׁשֶׁת הַיָּמִים. לִכֵּן הוּא נֶאֱלָץ לְחַזֹּר דְּרוֹמָה וּלְסוּב אֶת יָם הַמֶּלַח
כְּדֵי לְהִגִּיעַ לְסִדּוּם וְעָרֵי הַכֶּכֶר שֶׁהָיוּ צְפוֹנָה מִיָּם הַמֶּלַח. בִּינְתֵּיכֶם
מֶלֶךְ סֹדֶם וְחִבְרִי יֵצְאוּ דְּרוֹמָה וּבְעֶמֶק הַשְּׂדִים בְּדִרוּם יָם הַמֶּלַח
(רֹאה הַלֵּאָה) שְׁנֵי הַצְדָּדִים נִפְגְּשׁוּ וְעָשׂוּ מַלְחָמָה.
אִ'ה. מַעֲנִיין לְמַדִּי. לְדַעַתוֹ הַמַּלְכִּים הָאֵלֶּה שֶׁבָּאוּ מִבָּבֶל הִלְכוּ מֵעַרְבָה דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר וְרָצוּ לְהִגִּיעַ
לְעָרֵי סְדוּם מִדְּרוֹם לְצִפּוֹן. מִסְתַּבֵּר יוֹתֵר כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל בָּבֶל בְּכִיבוֹשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְצִפּוֹן תִּפְתָּח
תְּרַעֶה (יִרְמְיָהוּ א, יד). כִּי קִשָּׁה מְאֹד לְחַצוֹת אֶת הַמִּדְבָּר שֶׁבֵּין בָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיוֹתֵר נוֹחַ דֶּרֶךְ
הַצִּפּוֹן.

[בר' יד:י] בְּאַרְצֵי חֲמָר וַיִּפְּרוּ
עִמָּק הַשְּׂדִים הָיָה בְּמִקּוֹם הַחֲמָר ("אַסְפִּלְט") שִׁידוּעַ לָנוּ נִמְצָא
בְּדִרוּם יָם הַמֶּלַח רְחוֹק מִסְדוּם, וְהַמַּלְכִּים לֹא הִכִּירוּ אֶת הַבָּאֲרוֹת.
בְּרֵם אֲנִשֵּׁי אֲמִרְפֶּל הִכִּירוּ בָּאֲרוֹת חֲמָר מִשְׁנַעַר (< יא:ג) וְנִזְהָרוּ.
אִ'ה. מִשׁוֹנָה לְמַדִּי. אֲנִשֵּׁי דוֹר הַפְּלָגָה בָּנוּ מִגְדַּל מִחֲמָר (אַסְפִּלְט??), וְלִכֵּן הִכִּירוּ אֶת הַחֲמָר וְנִזְהָרוּ
בְּמִקּוֹם רְחוֹק בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, אֲבָל הַסְדוּמִיִּים לֹא הִכִּירוּ אֶת הַחֲמָר שֶׁהָיָה בְּמִקּוֹם קָרוֹב לָהֶם, וְלִכֵּן
הֵם טָבְעוּ בְּאַסְפִּלְט (זַפֵּת) הַקָּרוֹב לְמִקּוֹם מִגּוֹרֵיהֶם!

יָד יָד דָּן אוֹ הֵשֵׁם הַמֵּאוּחָר שֶׁל הַמִּקּוֹם, אוֹ שׁוּזָה הִיא הֵשֵׁם הָעֵתִיק שֶׁל
הַמִּקּוֹם. < יְהוֹשֻׁעַ יֵט:מז, שׁוֹפְטִים יח:כט, דְּבָרִים לד:א. **אִ'ה. תְּפֹס לְשׁוֹן רִאשׁוֹן.**

יָד טו מִשְׁמָאֵל לְדַמְשֵׁק
צְפוֹנָה מִי. הַיּוֹם מֵתַחִילִם בְּצִפּוֹן בְּגִלְגַּל הַכּוֹכֵב וְהַקּוֹטֵב הַמִּגְנָטִי
שֶׁשֶּׁמֶשׁוֹ לְמַלְחִים, אֲבָל אִזּוֹ הַתַּחִּילוֹ בְּמִזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ (קֶדֶם, קֶדְמָה,
קֶדִימָה), דְּרוֹם לִימִין (תִּימָן) וְצִפּוֹן לְשִׁמְאֵל.

יָד יח וּמִלְכֵי צֶדֶק ... הוֹצִיָּא לְחֵם וַיֵּינן כְּבָר. נוֹשֵׂא לִפְנֵי הַפּוּעֵל. **אִ'ה. כְּמִדּוּמָה אֲנִי שָׁכֵן הוּא בְּרוּב**
הַמִּקּוֹמוֹת שֶׁהִמְקָרָא אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹי"ו הַהִפּוּךְ.

טז ד גְּבִירָתָהּ מִהַמִּילָה "גְּבִירָת", נִקְבָּה שֶׁל "אֲדוֹן". (צוֹרֵת הַרְבִּים "גְּבִירוֹת"). לֹא
לְבַלְבֵּל (כִּמוֹ שֶׁהַרְבֵּה מִבְּלִבְלִים הַיּוֹם) עִם מִילָה אַחֲרַת "גְּבִירָה"
שִׁישׁ לָהּ מִשְׁמַעוֹת אַחֲרַת לְגַמְרִי (הַצּוֹרֵה תִּהְיֶה גְּבִירָתָהּ, רְבִים
"גְּבִירוֹת" וְהִיא אֲלֻמְנַת הַמֶּלֶךְ שֶׁעָבַר).

אֵין זֶה אֲלִימוֹת (שֶׁלִּפְעָמִים הִיא דּוּגְמָה שֶׁל חֲמִס), וְלֹא אִי-צֶדֶק
חֲמָסִי מִפְּנֵה לְדַבְּרֵיוֹ בְּפִרְשַׁת נח עַל ו יָא בְּמִשְׁפָּט, אֲלֵא הַעֲדָרוֹת מִשְׁפָּט. הַדּוֹרֵשׁ צֶדֶק אֵין לוֹ לְמִי לִפְנוֹת.

א"ה. איני יודע מניין ואיך יתפרש לפי זה למשל **חֲמִשָּׁה אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם** (יונה ג, ח) בפשטות מדובר שם גם השבת גזלות ולא רק העדר משפט.

יכניה היה עירי אבל היו לו בנים! כנראה המשמעות היא
טו יב עירי כשלו בחרים, והוא התלונן שהיה עירי בגלל שלא היה לו בן. **א"ה.** אנסה להסביר את דבריו. יש נבואה בספר ירמיה' כח החל מפס' כח העצב נבזה נפון האיש הזה פניהו אספלי אין חפץ בו מדוע הוטלו הוא וזרעו והשלו על הארץ אשר לא ידעו: ארץ ארץ ארץ שמעי דברי: פה/ אמר יי כתבו את האיש הזה עירי גבר לא יצלה בימיו כי לא יצלה מורעו איש ישב על כסא דוד ומשל עוד ביהודה: ובדברי הימים **ובנו** יכניה אשר שאלתיאל בנו (א, ג, יז)
רד"ק בירמיה לא יצלה בימיו - כי כל ימיו היו בשבי. כי לא יצלה - וגם בזה לא תהיה לו הצלחה שם, שיהיה מורע מושל ביחודה. והנה זרובבל, שהיה בן בנו, היה מושל ביהודה! אלא כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ראה שה"ד חד), שעשה תשובה בבית האסורין. ואמרו רבותינו ז"ל (ראה שם): גדולה תשובה שמקרת גזר דינו שלאדם, שנאמר: כתבו את האיש הזה עירי, וכיון שעשה תשובה נהפך לו גזר דין לטובה, ואמר: "אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי... ושמתיך כחותם כי כך בחרתי (חגי ב, כג)". ועוד אמרו (ראה סנה' לז, ב): אמר רבי יוחנן: גלות מכפרת על הכל, שנאמר: כתבו את האיש הזה וגו', ובתר דגולה: **ובנו** יכניה אשר שאלתיאל בנו.

טז יא וילדת הצורה העתיקה שבדרך כלל משתנה ל"ילדת" אבל לא פה. **א"ה.** כמדומה מקובל יותר לשייך מלה זו לבנין המרובע. בנוסף לשבעת הבנינים הנפוצים, יש במקרא צורות נדירות, וזו אחת מהן. מסתבר שזה לא ילדת בינוני, אלא כמו ילדת בעבר בתוספת וי' ההיפוך.

יז י המול ... ונמלתם
צורת נפעל, אינו פה "סביל" אלא "חזור" (כמו ההתפעל). זאת המשמעות העיקרית של הנפעל, שגם (אבל לא תמיד) משמש בסביל הסביל.
א"ה. הוזכר לעיל שנפעל אינו הסביל של הקל.
ע"כ מדברי המדקדק אברהם נפח ז"ל. לא הובא כאן הכל. בעיקר לא הובאו כאן דברים ללא ערך דקדוקי.

יב א/ד ויאמר ה' אל-אברהם לך-לך וגו' ואברהם בן-חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מתורן גור אריה צור נר"ו

דרשת לך לך, ואת הנפש אשר עשו בחרן.
יש לשאול, מדוע יאמר הקב"ה אל אברהם לך-לך כביכול בלי הקדמה ובלי הכנה מוקדמת, בלי שיתגלה עליו תחילה כמו בברית בין הבתרים ככתוב שם, אחר | הדברים האלה הנה דבר-ה' אל-אברהם במחנה לאמר (טו, א').
ועוד יש לשאול, כיצד זה בהליכתו לארץ כנען אברהם בן חמש ושבעים, ובברית בין הבתרים הוא רק בן שבעים. [כמובא ברש"י פרשת בא (שמות יב, טו) וז"ל: ושלושים שנה היו משנגזרה גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק].
וברית בין הבתרים היתה בארץ כנען, שהרי נאמר בה לזרעך נתתי את-הארץ הזאת וגו'. הרי לכאורה ברית בין הבתרים היתה אחרי שיצא מתורן והגיע לארץ כנען. ויש לומר תשובה אחת לשתי השאלות, כמובא במדרש רבה (פרשה לט, ח), רבי נחמיה אומר: לך לך, שתי פעמים, אחד מארם נהרים ומארם נחור, ואחד שהפריחו מבין הבתרים והביאו [חזרה] לחרן.

והמדרש מנה אחרון אחרון, ראשון ראשון, וכוונתו: לך אחד שהפריחו מבין הבתרים והביאו [חזרה מא"י] לחרן, והוא בן שבעים, ואחד [ה"לך" השני] מארם נהרים ומארם נחור נכשציווהו לך-לך לא"י, והוא בן שבעים וחמש.

כלומר, לפי המדרש נאמר לך-לך וקרי ביה לך-לך. ללמד שהלך פצמים לארץ כנען. פעם ראשונה בהיותו בן שבעים, הלך מעצמו, ללא ציווי לארץ כנען, ושם נכנס בברית בין הבתרים, ומשם הפריחו הקב"ה חזרה לחרן. והוא ה"לך" הראשון.

ופעם שניה, חמש שנים לאחר מכן, בהיותו בן חמש ושבעים שנה ציווהו הקב"ה לצאת מחרן ארצה כנען. והוא ה"לך" השני. והיינו לך-לך.

ויש ליתן טעם מה ראה אברהם לילך לארץ כנען ללא ציווי.

ויש לומר על פי מה שנכתב בסוף הפרשה הקודמת, פרשת נח: וַיִּקַּח תָּרַח אֶת-אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת-לוֹט בֶּן-הָרָן בֶּן-בְּנוֹ וְאֶת שְׂרֵי כָלָתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאֹר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אֶרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד-חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם. והרי שהיתה מגמת פניהם לארץ כנען. אלא שהגיעו לחרן וישבו שם ולא המשיכו לארץ כנען.

ויש להבין מעיקרא מדוע רצה תרח להגיע לכנען, ומדוע לא המשיך בתכנית מגמת פניו, ונעצר בחרן.

ויש לומר כפירוש רש"י על הפסוק וַהֲפִנְעֵנִי אֲזָ בְּאֶרֶץ (בראשית יב, ו). שהכנעני היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזורעו של שם, שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו, שנאמר וּמִלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שְׁלֵם (פס' יח), לפיכך וַיֵּאמֶר (אל אברהם) לְזַרְעֲךָ אֲתֹן אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת (פס' ז), עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזורעו של שם. עכ"ל רש"י. ותרצה היתה מגמת פניו, אמנם, לארץ ישראל, ומששמע כי כנען נלחם שם וכובש את הארץ מזורעו של שם, אולי לא רצה עמו למלחמות. מה גם שאז היה עדיין עובד ע"ז, ופסיליו לא יעזרוהו במלחמה זו. ואברהם, לעומתו, אמר הרי כנען נאמר בו עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו (בראשית ט, כה), ומה שקנה עבד קנה רבו, ולכן על פי דין ארץ כנען ראויה להנתן לנו, ועוד שאברהם הכיר את בוראו ובטח בו, לכן שם מגמת פניו אל ארצו המובטחת לו.

והקב"ה המשגיח על ברואיו, נתן בלב תרח מציאת חן לשבת בחרן, כעין מה שאמר ר' יוחנן "חן המקום על יושביו" [סוטה מז.], מה גם שעל דרך הצח ראה תרח סימן בזה שחרן ותרצה הן אותן אותיות, כאשר ת' עם הכולל בגימטריה קטנה הוא נ', בחר תרח את חרן למקום מושבו.

ואברהם שראה בכך חרון אף של מקום על אשר מואסים בארץ חמדה, אנה למנוחתו את ארץ ישראל הנקראת לעת עתה ארץ כנען, שבה לב האדם נכנע בפני קונו. ואף כי כנען לא יכנע בפני השם, הרי עתיד להכנע בפני זרעו של שם. לכן לא חשש אברהם מכך שהכנעני הולך וכובש את הארץ.

ואשר על כן אמר הכתוב וַהֲפִנְעֵנִי אֲזָ בְּאֶרֶץ. מאי אן, אלא לומר לך: כאז כן עתה. כאז כשבא אברהם בברית בין הבתרים בהיותו בן שבעים, כן עתה כשחזר לארץ לאחר חמש שנים, בהיותו בן חמש ושבעים שנה.

ובאשר מתאוה האדם לילך אחר השכינה הקדושה, כן מתאוה השכינה הקדושה להיטיב עם האדם, וכמים הפנים לפנים, ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, וביותר כאשר זו הדרך שהקב"ה רוצה להוליך את האדם.

⁹ לפי המדרש שמלכי-צדק הוא שם בנו של נח, ושלם היא ירושלים.

ומשהגיע לארץ הנכספת כרת עמו הקב"ה את ברית בין הבתרים. אלא שלאחר מכן הפריחו חזרה לחרן.

יש להבין עניין ההפריחה, מדוע צריך להפריחו, ולא יוליכו לאטו. אלא יש לומר שהפריחו לזרזו למצוות. והן שתי מצוות המוטלות עליו. האחת להחזיר אביו בתשובה, כמו את כל הנפש אשר עשו בחרן. והשניה לקיים הציווי של לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך.

יש לשאול מדוע לא יכרות הקב"ה עם אברהם את ברית בין הבתרים בעת אשר יצוה ללכת באמור ה' אליו לך-לך, ולא יצטרך לילך פעמים.

ולעומקו של מקרא יש לומר שכל מה שכתב עמו הקב"ה ברית בין הבתרים לפני שצוה לילך, כדי שכל הווית צאתו מחרן והליכתו לארץ כנען לישוב בה, תהיה מתוך ברית עם הקב"ה, המכונה ברית בין הבתרים, שממנה צוה על כל עניני חייו וחיי דורותיו.

ועוד יש לומר שהראהו שגדול המצוה ועושה. ומשום שהלך בתחילה מדעתו לארץ ישראל, ללא ציווי, היה צריך להפריחו חזרה לחרן ושם בחרן לצוותו על הליכה לארץ ישראל. שכל הוויתו בא"י תהיה מתוך ציווי. וכל זאת למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו (בראשית יח, יט).

ועוד, שעל ידי הציווי לילך מחרן, בזה יעזוב את ארצו ומולדתו ובית אביו, ותהיה ההתחלה של עם ישראל ממנו, מאברהם ולא מחרן. שיהיה עם ישראל בנוי על יסוד החסד של אברהם ולא על חרון אף של מקום בחרן.

ובאומרו "והפריחו", רמז בזה המדרש לפסוק "כִּנְפֵי יוֹנָה נִחְפָּה בְּכֶסֶף (תהלים סח, יד)" ולדברי חז"ל בגמרא מסכת שבת מט. מדוע נמשלו ישראל ליונה, לומר לך, מה יונה כנפיה מגינות עליה אף ישראל מצוות מגינות עליהן. ועל כן הפריחו הקב"ה ככנפי יונה נחפה בכסף, כדי שיהיה מצוה ועושה, להגן עליו ולדורותיו כנאמר "מגן אברהם".

ועוד על דרך הדרש יש לומר שהפריחו חזרה כדי להזדרז ולקיים עוד מצוה, להשתדל בהחזרת אביו בתשובה, כנ"ל, כפי שהבטיחו הקב"ה על הדבר באומרו בברית בין הבתרים: וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבִיךָ בְּשָׁלוֹם (פס' טו). ופירש רש"י שם: אל אבותיך. אביו עובד עבודה זרה והוא מבשרו שיבוא אליו, למדך שעשה תרח תשובה. עכ"ל.

ותשובתו של תרח על ידי אברהם נרמזת בפסוק וְאַתָּה הִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר-עָשָׂה בְּחָרָן, כתיב וְאַתָּה הִנָּפֵשׁ שהיא לשון יחיד. ואע"פ שכוונת הפסוק לכל הנפשות אשר עשו, כהמשך הפסוק אֲשֶׁר-עָשָׂה בְּחָרָן, בלשון רבים, ניתן לדרוש שכוונתו לנפש המיוחדת שהולידתו. ומשום כיבוד אב נאמרה המלה נפש בלשון יחיד, להורות העניין.

וכן יבואר על פי הטעמים, שהרי המילה הִנָּפֵשׁ מלבד שכתובה בלשון יחיד גם מוטעמת היא בטיפחא, שהיא מעין הפסקה קלה ולכן אינה בהכרח מחוברת עם שלאחריה¹⁰, וכוונתו בזה לתרח אביו. וזה שאמרו שעשה תרח תשובה בסוף ימיו שנאמר לאברהם וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבִיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה. אלא שתרח אביו לא רצה ללכת עמו ארצה כנען, אולי לצד שלא היה בו כח להילחם בכנעני, כנ"ל, ולכן לא הלך עמו. וכך יקרא: וְאַתָּה הִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר-עָשָׂה בְּחָרָן, וְאַתָּה הִנָּפֵשׁ היא תרח לא לקחו, וְאַתָּה [שאר הנפש] אֲשֶׁר-עָשָׂה בְּחָרָן אותם לקחו. א"ה. אני מעתיק שוב את הפסוק עד לאתנח ויקח אברהם את-שְׁרֵי אִשְׁתּוֹ וְאַת־לוֹט בְּן־אֶחָיו וְאַת־כָּל־רְכוּשָׁם

¹⁰ א"ה. במקום זה הטיפחא היא הפסקה קטנה מהמלך (זקף) שלפניו רכשו.

אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בַּחֲרֹן תַּחֲלִילָה שְׂרִי, אַחֲרֶיהָ לוֹט, אַחֲרֵיהֶם הִרְכּוּשׁ, לְדַעַת יְדִידָנוּ וְאֵת חֲנֹפֶשׁ כַּעֲיֵן בְּסוֹגְרִיִּים, לֹא תָרַח אֲבָל הַמִּתְקַרְבִּים הִגִּיעוּ עִמּוֹ.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, בְּשִׁימֹת לֵב שְׁלוֹט בֶּן-אֲחִיו נֹאמַר לַחֲדוֹד, וְכֵן וְאֶת-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בַּחֲרֹן נֹאמַר לַחֲדוֹד: וַיִּקַּח אֲבָרָם אֶת-שְׂרֵי אֲשֶׁתּוֹ וְאֶת-לוֹט בֶּן-אֲחִיו וְאֶת-כָּל-רִכְוֹשׁ אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בַּחֲרֹן, לוֹמַר לֵךְ שְׁלוֹט לֹא הָיָה בֵּין הַנִּפְשׁוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ בַּחֲרֹן. רַק מִצַּד הַחֲסֵד לְקַחְוָהוּ אֲבָרָהָם וְשָׂרָה, וְחֲסֵד זֶה הוֹלִיד עִמּוֹ חֲסֵד אַחֵר, חֲסֵד שֶׁל מַלְכוּת וְהָיָה רוֹת אֲשֶׁר תּוֹרַת חֲסֵד עַל לְשׁוֹנָה.

יב טז וְלֹא־אֲבָרָם הִיטִיב בְּעִבּוּרָהּ וַיְהִי-לֹא צֶאֱן-וּבִקָּר וְחֲמֹרִים וְעִבְדִּים וְשִׁפְחוֹת וְאֶתְנֶת וְגִמְלִים: הֵרֵב עֲמָרָם אִיזְנִשְׁטִיין נר"ו. לְכַאוּרָה סֹדֵר הַפְּסוּק תְּמוּוֹה, לְמָה נִכְתְּבוּ הָעִבְדִּים וְהַשִּׁפְחוֹת בְּאֻמְצָע הַבְּהֵמוֹת, וּבִפְרָט שׁוּזָה בְּאֻמְצָע אוֹתוֹ מִין, בֵּין הַחֲמוּרִים לְאֶתְנוֹת.

וְנִרְאֶה לוֹמַר שֶׁהַפְּסוּק מְסוּרָס, וְכֵאֵילוֹ שֶׁנִּכְתַּב 'צֶאֱן וּבִקָּר וְחֲמוּרִים וְאֶתְנוֹת וְגִמְלִים וְעִבְדִּים וְשִׁפְחוֹת'. זֶה מִתְאִים עִם כְּלָלִי הַפִּיִּסוּק עַל טַעְמֵי הַמִּקְרָא. שְׂהָרִי בְּכָל מְקוֹם שִׁישׁ פְּסוּק מְסוּרָס, אֵין הַטַּעְמִים מְפַסְיִקִּים בְּפִרָט שֶׁנִּכְתַּב בְּאֻמְצָע, כִּדִּי שְׁלֹא לַחֲבֵר אֶת הַפְּרָט הַזֶּה לְתַחֲלִילַת הָעֵנִין לְפָנֵי הַשְּׁלֵמַת הָעֵנִין.

וְכֵן כֹּאֵן לֹא הַפְּסִיק בְּצֶאֱן וּבִקָּר וְחֲמוּרִים יוֹתֵר מִבְּעִבְדִּים וְשִׁפְחוֹת, [שְׂהָרִי בַּשְּׁנִיָּהם יֵשׁ זִקָּף, וְהַכְּלָל הוּא שֶׁנִּכְשִׁישׁ שְׁנֵי מְפַסְיִקִּים שׁוּוִים – הָרֵאשׁוֹן מְפַסִּיק יוֹתֵר מִהַשְּׁנִי, כִּדִּי שְׁלֹא יִתְחַבְּרוּ הָעִבְדִּים וְהַשִּׁפְחוֹת לְצֶאֱן וּבִקָּר וְחֲמוּרִים, בְּטָרָם יִתְחַבְּרוּ אֲלֵיהֶם הָאֶתְנוֹת וְגִמְלִים].

וְהַטַּעַם שׁוּזָה כְּתוּב בְּצוּרָה מְסוּרָסָת, אוֹלִי י"ל דְּכִיּוֹן שְׂהוֹקְשׁוּ עִבְדִּים לְחֲמוּרִים, שְׂהֵם עִם הַדּוּמָה לְחֲמוּר, נִכְתְּבוּ הָעִבְדִּים אַחֵר הַחֲמוּרִים. וְכִיּוֹן שֶׁנִּכְתְּבוּ הָעִבְדִּים, נִכְתְּבוּ הַשִּׁפְחוֹת אַחֲרֵיהֶם, (וְאִח"כ כְּתַב אֶת הָאֶתְנוֹת הַנִּקְבוֹת, שְׂהֵם לְכַאוּרָה דּוּמוֹת לְשִׁפְחוֹת הַנִּקְבוֹת. כְּמוֹ שֶׁהַחֲמוּרִים דּוּמִים לְעִבְדִּים).

א"ה. הַשְּׂאֵלָה בְּעֲצֻמָּה דּוֹרֶשֶׁת בִּיאור, אוֹלִי הַתּוֹרָה רְצָתָהּ לְהַבְחִין בֵּין זִכְרִים וְנִקְבוֹת.

הַעֲמֵק דְּבַר חֲשִׁיב הַסֹּדֵר לְפִי הַרְבּוּי, וְמָה שְׂהָיָה יוֹתֵר כּוֹתֵב בְּמִקְרָא קוֹדֵם:

לְפִי הַנְּצִי"ב הַמִּקְרָא סוֹמֵךְ עַל הַקּוּרָא שִׁיבִין שְׂהַסֹּדֵר הוּא לְפִי הַרְבּוּי. צֶאֱן יוֹתֵר מִבִּקָּר וְכו'. מַעֲנִיין לְפִי זֶה לְמָה יוֹתֵר חֲמוּרִים זִכְרִים מֵאֶתְנוֹת, יַעֲקֹב שְׁלַח לַעֲשׂוֹ אֶתְנוֹת בְּמִנְיִן כְּפוֹל מִחֲמוּרִים; וְיוֹסֵף שְׁלַח לַיעֲקֹב עֲשָׂרָה חֲמֹרִים ... וְעָשָׂר אֶתְנֹת (בְּרֵאשִׁית מ"ה, כ"ג). הָעֵרָה גַּם יְדִידָנוּ גּוֹר-אֲרִיָּה צוּר נר"ו דִּן בְּמִקְרָא זֶה וּבַשְּׂאֵלָה זֶה.

טו ה הֵרֵב עֲמָרָם אִיזְנִשְׁטִיין נר"ו וַיּוֹצֵא אֶתּוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הֶבֶט-נָא הַשְּׁמִימָה וְסִפֵּר הַכּוֹכָבִים אִם-תּוּכַל לְסַפֵּר אֵתְּם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ:

לְפִי גִירְסָא זֶה הַפְּסוּק מַחְוֹלֵק כֵּן: הֶבֶט נָא הַשְּׁמִימָה. וְסִפֵּר הַכּוֹכָבִים – אִם תּוּכַל לְסַפֵּר אוֹתָם. וְא"כ לְכַאוּרָה כּוֹנֶנֶת הַפְּסוּק שֶׁצִּיּוּוֹה לְאֲבָרָם ב' צִיּוּיִים: 1. שִׁיבִיט לְשָׁמַיִם. 2. שִׁיבִיט לְשָׁמַיִם, וּבְצִיּוּי הַשְּׁנִי הָיָה תִּנְאִי, שׁוּזָה רַק אִם יוּכַל לְסַפֵּר אוֹתָם. וּלְכַאוּרָה הַכּוֹנֶנֶת בְּזֶה שֶׁנִּכְשִׁישׁ לְשָׁמַיִם יִרְאֶה שְׂאִי אִפְשָׁר לְסַפֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים.

וְיֵשׁ גּוֹרְסִים: הֶבֶט-נָא הַשְּׁמִימָה. וְלְפִי זֶה יוֹצֵא שֶׁהֶבֶט נָא הַשְּׁמִימָה מַחְוֹבֵר עִם 'וְסִפֵּר הַכּוֹכָבִים', וְעַל שְׁנִיָּהם אָמַר 'אִם תּוּכַל לְסַפֵּר אוֹתָם'.

וְא"כ לְכַאוּרָה כּוֹנֶנֶת הַכְּתוּב שְׂאֵם אֵינוֹ יוּכַל לְסַפֵּר הַכּוֹכָבִים, אֵינוֹ צָרִיךְ כְּלָל לְהַבִּיט לְשָׁמַיִם. וְדוּחַק.

ואולי י"ל דכוונת הכתוב שייביט לשמים וינסה לספור הכוכבים, והוסיף 'אם תוכל לספור אותם', כלומר שאינו צריך לספור עד כלות הכוחות, אלא שייביט לשמים ויתחיל לספור הכוכבים, עד שיכיר שאינו יכול לספור את כל הכוכבים.

א"ה. בגליון לך-לך עז הבאנו מדברי ידידנו הרב בעל תורת הטעמים בענין. לדידי קשה לי לראות כאן שני נוסחאות. כי ככל הנראה שיטת הרביע הנתמכת ע"י כ"י מזרחיים עיקר מול דפוס ונציה וכ"י המפורטים בתורת הקורא.

יז ז וְהִקְמַלְתִּי אֶת-בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרַעְךָ אַחֲרַיִךְ לְדֶרֶתְם לְבְרִית עוֹלָם לִהְיוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזֶרַעְךָ אַחֲרַיִךְ:

ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת-בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֲתָהּ וְזֶרַעְךָ אַחֲרַיִךְ לְדֶרֶתְם: בפסוק ט יש הפסק ב'אתה וזרעך אחריך', ואח"כ כתוב 'לדרתם'. ואילו בפסוק ז הפיסוק הוא: 'ביני וביניך, ובין זרעך אחריך לדרתם'. ולכאורה ההטעמה שבפסוק ז מובנת יותר, שהרי 'לדרתם' לא קאי על אברהם, אלא על זרעו.

ואולי י"ל דכיון שבפסוק ט מדובר על ציווי המילה, שבמציאות סדר החיוב במצוה זו היה כך: תחילה היה על אברהם למול את זרעו, ואח"כ כשנולדו בנים לבניו נתחייבו גם הם במצות המילה, ורק אח"כ כשנולדו בנים לבני בניו נתחייבו גם הם. לכן יש הפסק בזרעך אחריך, כי הציווי שלהם קדם לציווי של 'לדורותם' שזה הדורות המאוחרים.

משא"כ בפסוק ז כיון שמדובר על קיום הברית של הקב"ה עם אברהם, א"כ כיון שהברית היא על כל זרעו אחריו לדורות עולם, אין להפסיק בזרעך אחריך, כי הברית היא על זרעו ועל הדורות שאחריהם ביחד.

יז יב וּבֶן-שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר לְדֶרֶתֵיכֶם יְלִיד בְּתִית וּמִקְנֶת-כֶּסֶף מִכָּל בֶּן-נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַעְךָ הוּא:

מזה שהפסיק בזמקנת כסף מכל בן נכר' פחות מב'יליד בית', נשהרי בשניהם יש זקף, והכלל הוא שכשיש שני מפסיקים שווים – הראשון מפסיק יותר מהשני, מבואר שאשר לא מזרעך הוא' מתייחס רק למקנת כסף מכל בן נכר'. וא"כ לכאורה צ"ל ש'יליד בית' הכוונה לבנו הנולד מאשתו.

אולם רש"י פירש ש'יליד בית' הכוונה לעבד הנולד מהשפחה שבבית. וכן מוכח מפסוק כג שכתוב וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת-יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֶת כָּל-יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֶת כָּל-מִקְנֶת כֶּסֶף הָרִי שִׁילִיד בֵּית' אֵין הַכוּוּנָה לִישְׁמַעֲאֵל בּוֹ. וצ"ע.

א"ה. קודם כל צריך להבהיר שלדורות, במצוות מילה יליד בית הוא בן שפחה שאביו עבד¹¹, ומקנת כסף עבד שנקנה בדרך כלל מאומות העולם, כי אם בעליו הקודם הוא ישראלי הרי היה עליו למולו. ככתוב וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתֶיכֶם מִחֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאִמָּה: וגם מבני חתושבים הגרים עמכם מִחֶם תִּקְנוּ וּמִשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאֶרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְאֻחָזִים (ויקרא כה, מד-מה). ישמעאל הוא מקרה מיוחד של עבד שנולד להגר מאברהם. לא חסרו לאברהם בני שפחות שאבותיהם עבדים, והם ילידי ביתו.

לישמעאל היה דין עבד אבל מעמדו היה של בן חורין, עד כדי כך ששרה דאגה ונתאמר לאברהם גִּרְשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן הָאִמָּה הַזֹּאת עִם בְּנֵי עִם יַעֲקֹב (בראשית כא, י).

¹¹ אין איסור לעבד לבוא על גויה, ואין איסור לשפחה להבעל לגוי, ובכל אופן בן השפחה הוא עבד.

יז כד גור-אריה צור וְאַבְרָהָם בֶּן-תְּשָׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה בְּהַמְלֹךְ בְּשָׁר עֶרְלָתוֹ
בְּהַמְלֹךְ – ברש"י בְּהַפְעֵלֹ. כמו בְּהַבְרָאָם (בראשית ב, ד). וברשי ישן מובא, שנתיירא
אברהם מפני המילה, מה עשה הקב"ה שלח ידו ואחז עמו, שנאמר וְכָרוֹת עֲמֹ
הַבְּרִית [עזרא (נחמיה ט, ח)].

וי"ל דנרמו זה בפירוש רש"י שאמר כמו בְּהַבְרָאָם. ושם דרשו ב"ה" בְּרָאָם. באות
"ה" משם השם. כן כאן אמור בְּהַמְלֹךְ, ב"ה" מְלֹךְ. בעזרת ה' מלו אברהם לעצמו.
או פֶּלֶךְ לדרך זו, באות "ה" שניתנה לו בשמו, מלו הקב"ה לאברהם.
ומה שפירש"י לפשוטו של מקרא כמו בהבראָם, י"ל דכוונתו לעומקו של מקרא
שבזה נשלמה קומתו הרוחנית של אברהם, שכן גימטרי' בהבראָם באברהם, הם
רמ"ח אברים. שע"י המילה נשלמו כל רמ"ח אבריו¹², על ידי המל אותו ברחמיו.
ועמו נשלמה בריאת שמים וארץ.
ועל דרך הצח נאמר בְּהַמְלֹךְ כראשי תיבות: בְּעֵת ה' מְלֹךְ [לאברהם].

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע
שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אֵם אֶתָּה מִתְעַנִּין
בְּהַבְרָאָם הַלְשׁוֹנִיִּים שֶׁל הַתּוֹרָה
(לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, הַמְשִׁנָּה, הַתְלָמוּד וכו')
אֶתָּה מוֹזְמֵן לְהַרְשֵׁם (בְּחֵן)
לְקַבֵּל דּוֹא"ל בְּנוֹשָׂאִים לְשׁוֹנִיִּים
בְּכַתֻּבָּת: franklashon@gmail.com
☺ בּוֹא לְהַחֲכִים אֶת עֲצֶמְךָ וְאֶת שְׂאֵר הַמַּכּוֹתֵגִים ☺

¹² ראה בבלי נדרים לב ב